

Samenwerking hbo-wo: een overgangsfase of een blijvende modus vivendi?

Prof. dr. J.F.M.J. van Hout
(J.F.M.J.vanHout@uva.nl) is emeritus hoogleraar onderwijskunde. Hij was vanaf 1993 tot 2007 verbonden aan de Universiteit van Amsterdam als hoogleraar onderwijskunde van het hoger onderwijs en als bestuursadviseur van het CvB.

De laatste tien jaar zijn de institutionele contacten tussen universiteiten en hogescholen intensiever en frequenter geworden. Het meest in het oog springend zijn de institutionele samenwerking tussen de UvA en HvA en die van VU-Windesheim, waarbij een personele unie bestaat tussen de CvB's van beide instellingen en de Raden van Toezicht. Daarnaast bestaan er diverse vormen van overeenkomsten tussen universiteiten en hogescholen, meestal met betrekking tot doorstroom van studenten (schakeltrajecten voor hbo-bachelors). De samenwerking heeft daarnaast betrekking op nieuwe opleidingen, organisatorische samenwerking en onderzoek (zie voor een enigszins gedateerd overzicht de bijlage bij het artikel van Schrijvers, 2005). De vraag is of dat in de komende jaren zo blijft, of dat het Nederlandse hoger onderwijs doorgroeit naar een veel meer gedifferentieerd stelsel van hoger onderwijs, waarbij mengvormen ontstaan op zowel opleidingsniveau als instellingsniveau.

Er hebben altijd al contacten bestaan tussen docenten, studieadviseurs of studentendecanen van beide typen instellingen. Die contacten bestaan nog steeds. Dat heeft alles te maken met de grillige studieloopbanen van studenten: overstappen zowel van wo naar hbo als omgekeerd, al dan niet met een diploma. We noemen dat zij-instromers of omzwaaiers, stapelaars en tegenwoordig schakelaars. Het is moeilijk vast te stellen of die informele contacten frequenter en intensiever zijn dan enkele decennia geleden. Het aanhalen van de institutionele banden tussen universiteiten en hbo-instellingen is niet een toevallige ontwikkeling. Evenmin is het zo dat die zonder slag of stoot tot stand zijn gekomen. In dit artikel wijs ik op de gewijzigde context waardoor institutionele samenwerking gemakkelijker van de grond kon komen. Vervolgens ga ik in op de verschuiving die is waar te nemen in terreinen waarop wordt samengewerkt. De meest gebruikte motivering is het adagium 'de juiste student op de juiste plaats', maar er lijkt toch meer aan de hand te zijn, gezien de emotionele reacties die de samenwerking soms oproept. Tot slot doe ik een poging tot voorspelling (op verzoek van de redactie) over de ontwikkeling in de komende tien jaar.

GEWIJZIGDE CONTEXT

Het feit dat eind jaren negentig institutionele samenwerking van wo- en hbo-instellingen van de grond kwam, heeft diverse oorzaken. We zien overigens gemakkelijk over het hoofd dat persoonlijke kwaliteiten en persoonlijke verhoudingen vaak ook een rol spelen. Dat is niet alleen in de politiek of het bedrijfsleven het geval, maar ook in bestuurlijke kringen in het hoger onderwijs. In de Amsterdamse setting speelden zeker de achtergronden van JanKarel Gevers (voorzitter CvB UvA) en Simon Korteweg (voorzitter CvB HvA) mee en het feit dat zij het goed met elkaar konden vinden. Maar daarnaast moet worden opgemerkt dat de context waarin beide voorzitters opereerden een geheel andere was dan die van enkele decennia terug. Ik wijs dan op twee punten: de emancipatie van het hbo en de veranderde rol van het CvB aan universiteiten sinds invoering van de MUB in 1997.

De emancipatie van het hoger beroepsonderwijs

De afgelopen vijftig jaar is het aantal studenten in het hoger onderwijs in Nederland dramatisch gegroeid (van circa 100.000 in 1950 naar circa 550.000 in 2004). Het hbo groeide daarbij het hardst, hoewel dat traditioneel het stiefkindje is geweest in het hoger onderwijs. In de Mammoetwet (1965) was het hbo nog een onderdeel van het voortgezet onderwijs. In 1986 werd het hbo in een aparte wet (WHBO) opgenomen als onderdeel van het hoger onderwijs, en pas in 1993 is het samen met het wo in één wettelijk kader geplaatst, namelijk in de WHW. Er is in het denken over onderwijs gedurende lange tijd een diepe kloof waar te nemen tussen intellectuele vorming voor de welgestelden en (beroeps)onderwijs voor het volk (Van Wieringen, 1975). Nog steeds treffen we in de discussies opvattingen aan die de indruk wekken alsof leren voor een beroep van een lager niveau is dan leren voor vorming of leren als academicus. Alsof de hbo-professional alleen maar reflectieloos een aantal vaardigheden zou moeten toepassen. Als dat al ooit het geval is geweest, dan geldt dat in ieder geval niet meer voor de huidige hbo-professional (Leijnse, Hulst & Vroomans, 2006, 2007). De vraag in de markt naar hbo-ers die brede competenties hebben, problemen kunnen oplossen, kunnen reflecteren op gebruikte methodieken en verworven inzichten, is groot. Het hbo is daar met modernisering van de curricula en invoering van competentiegericht onderwijs op ingesprongen. Aan de ontwikkeling van het hbo heeft zeker ook de vorming van multisectorale hogescholen een bijdrage geleverd, ingezet door de STC-operatie (1983). Hiermee is niet alleen het aantal hogescholen drastisch verminderd (van 375 in 1983 naar 44 in 2006), maar ook het management van de instellingen geprofessionaliseerd. Dat werkt ook door in de rol die de HBO-raad speelt in de landelijke politieke arena. De veranderde positie van het hbo, de inhoudelijke aanpassingen in de curricula en de nieuwe profielen van hbo-professionals vragen om een herziening van de relatie hbo-wo.

Door MUB meer aandacht voor strategisch management bij universiteiten

Door de invoering van de MUB (1997) is een einde gekomen aan de gecompliceerde topstructuur van de universiteiten. Het CvB was onder de WUB een soort dagelijks bestuur, de universiteitsraad (waarin personeel en studenten) had het budgetrecht, en

de secretaris van de universiteit was de algemeen directeur. Besluiten van het CvB moesten ondertekend worden door de voorzitter van het CvB en de secretaris van de universiteit. Vaak was de instemming van de universiteitsraad nodig. Kortom, de universiteit had een verpolitiekte bestuursstructuur die op die van een gemeente lijkt. Met de MUB kreeg het CvB de algehele leiding en eindverantwoordelijkheid over de universiteit. Mede daardoor kwam er meer ruimte voor strategisch management bij universiteiten. Ook zien we dat CvB's, en de voorzitters in het bijzonder, zich duidelijker manifesteren, zowel binnen universiteiten als daarbuiten. Waarschijnlijk werden er gaandeweg ook andere eisen aan leden van het CvB gesteld, met name aan de voorzitters: de nieuwe profielen pasten beter bij andere persoonlijkheden. Belangrijke strategische koerswijzigingen werden mogelijk door de inzet van een voorzitter van het CvB.

Het feit dat beide topbesturen in staat waren om een nieuwe koers binnen de eigen instelling waar te maken en naar buiten toe te rechtvaardigen (het ministerie kon het sinds HOAK moeilijk verbieden), maakte het in de Amsterdamse context mogelijk om ingrijpende stappen te zetten die voorheen onmogelijk waren. De lokale nabijheid heeft ook in andere steden tot vormen van samenwerking geleid. Ook op andere plaatsen hebben de voorzitters een sterke rol gespeeld in het al dan niet tot stand komen of vormgeven van de samenwerking (Veldhuis, 1999).

TERREINEN VAN SAMENWERKING

De aankondiging van institutionele samenwerking tussen de UvA en de HvA in 1997 heeft tot veel emotionele reacties geleid. De idee dat er een derde weg in het hoger onderwijs zou kunnen ontstaan van scholingstrajecten die onderdelen van beroepsgericte en wetenschappelijke opleidingen zouden combineren, was voor velen een reden om de noodklok te luiden. De spanning werd minder door invoering van het onderscheid tussen programmatische binariteit (binariteit met betrekking tot wo- en hbo-opleidingen) en organisatorische binariteit (binariteit met betrekking tot wo- en hbo-instellingen) (Van Hout & Smits, 1999): de samenwerking zou niet de opheffing van het onderscheid in hbo- en wo-opleidingen betreffen, maar slechts het onderscheid tussen de twee typen organisaties. Een nieuw type instelling van hoger onderwijs zou kunnen ontstaan, die zowel wo- als hbo-opleidingen zou aanbieden. Deze beperkte doelstelling (die overigens ook veel voeten in de aarde heeft) zou zich vooral richten op de student: de student op de juiste plaats. Immers, de verwijzende functie die zelfs wettelijk aan de propedeuse was toegekend en die terugkomt als zorgtaak, wordt nauwelijks waargemaakt. Wanneer één instelling beide type opleidingen zou aanbieden, zou de verwijzing gemakkelijker kunnen plaatsvinden en met minder verlies van reeds behaalde studiepunten. De invoering van de bama leek dit streven dichterbij te brengen.

Toch hebben de bestuurders zich vergist in de bereidheid van hun docenten en opleidingsmanagers om daadwerkelijk studentgericht aan de slag te gaan. Dat werd met name duidelijk toen de minister bepaalde dat er geen hbo-masters gefinancierd zouden worden. Voor hbo-bachelorstudenten werd schakelen naar wo-masters de enige moge-

lijkheid om een hogere graad te bemachtigen. Schakeltrajecten werden meteen schakel*paren* en soms werden de eisen nog verder opgevoerd. Het geven van vrijstellingen en het erkennen van elders verworven competenties (EVC) op individueel niveau, blijkt vaak een stap te ver voor degenen die beslissen over toelating tot de masters. Overigens is dat niet alleen het geval voor hbo-bachelors, maar ook voor wo-bachelors die opteren voor een niet-aansluitende master. Over dit soort zaken mogen de CvB's wel opvattingen hebben, maar het zijn doorgaans docenten die er op eigen gezag over beslissen.

Naast aandacht voor studiebegeleiding en voorlichting zijn er ook projecten ondernomen die als curriculumontwikkeling te typeren zijn. Het meest succesvol is hierbij de ontwikkeling van de hbo-opleiding hbo-Recht door een team van wo- en hbo-docenten en juristen uit de beroepspraktijk (Schrijvers, 2003). Verder kan gewezen worden op een veelheid van masters en andere cursussen die door combinaties van hogescholen en (soms ook buitenlandse) universiteiten worden aangeboden. Zeker op de commerciële markt blijkt samenwerking niet gehinderd te worden door identiteitsgevoeligheid.

Buiten het directe terrein van onderwijs is samenwerking ook gestart op het vlak van zogenoemde *shared services*. Dat is op zich niet voorbehouden aan samenwerkende hogeronderwijsinstellingen. Van belang is dat de slaagkans daarvan sterk wordt bepaald door het management (Van Doorn & Noordam, 2007). Samenwerkende instellingen bereiken gemakkelijker een gemeenschappelijke visie en onderkennen eerder een gemeenschappelijk belang.

Langzaam maar zeker lijkt ook de samenwerking op het gebied van onderzoek van de grond te komen. Het feit dat vaak UHD-ers, en soms zelfs hoogleraren, tot lectoren in het hbo worden benoemd, vormt een goed bruggenhoofd. Bovendien willen hbo-instellingen steeds meer gepromoveerde docenten in dienst hebben. Dat kan worden bereikt door reeds zittende docenten vanuit de kenniskringen te laten promoveren of door promovendi aan te stellen dan wel bij de selectie van nieuwe docenten de voorkeur te geven aan reeds gepromoveerden. Het onderzoek dat in de kenniskringen wordt verricht is echter vaak van een andere soort dan het fundamentele onderzoek dat aan universiteiten wordt verricht. Samenwerking in de zin van op elkaar afstemmen van onderzoeksprogramma's is mij nog niet bekend.

DE DIEPE WORTELS VAN DE BINARITEIT

We moeten constateren dat vergaande institutionele samenwerking tussen hbo- en wo-instellingen zich niet als een olievlek over Nederland heeft verspreid. Dat leek in het begin wel het geval, maar op diverse plaatsen lijkt er eerder te worden geremd, dan gas gegeven. Ook kan men niet stellen dat de successen in Amsterdam, zowel van de VU-Windesheimcombinatie als van de UvA-HvA, onomstreden zijn. Nog onlangs (juli 2007) meldde een lid van het CvB van VU-Windesheim dat het ondanks de samenwerking niet lukt om universitaire opleidingen in Zwolle van de grond te brengen. Bij veel docenten zijn er weerstanden, die deels te maken hebben met een visie op wat een universiteit

hoort te zijn (Van Tillo, 2005). Ook wo-studenten zien niet direct het voordeel dat de samenwerking met het hbo hun biedt (zie de discussies in het voorjaar van 2007 in de studentenbladen Folia (UvA) en Havanna (HvA)).

Hiervoor zijn vele oorzaken aan te wijzen. Sommige daarvan zijn incidenteel en specifiek voor de betreffende casus. Andere zijn meer van structurele aard. We noemden al de diepgewortelde opvattingen over het ideaal van de universiteit, waarbij wordt gerefereerd aan Von Humboldt (eenheid van onderwijs en onderzoek; nadruk op academische vorming; academische gemeenschap van docenten en studenten). Men kan zich afvragen of dat nog een realistisch ideaal is, gezien de veranderde functie van universiteit en hogeschool in de kenniseconomie en de meritocratische samenleving. De voortdurende roep om selectie aan de poort kan men eveneens interpreteren als een verzet tegen de universiteit als een scholingsinstituut voor (zeer) velen, hoewel de Lissabon-doelstelling dat direct impliceert. Misschien dat juist het vervagen van het onderscheid tussen universiteit en hogeschool medewerkers nog eens extra bewust maakt van het feit dat er onomkeerbare veranderingen hebben plaatsgevonden. Dat leidt tot frustraties en onbehagen. Bestuurders proberen dit te ondervangen door de eigenheid van beide instellingen weer sterker te benadrukken. Daardoor geven zij steeds minder speelruimte aan nieuwe initiatieven die juist wel op grensgebieden van hbo en wo gecreëerd zouden kunnen worden. Zo is het opmerkelijk dat het beleid er bij de UvA-HvA op gericht is masters alleen aan de universitaire kant tot ontwikkeling te brengen. Dit roomser-dande-paus-beleid is in het nadeel van de HvA-opleidingen en -studenten. Eerder zou men verwachten dat bij een dergelijke samenwerking een variëteit aan beroepsgerichte masters zou worden ontwikkeld, waarin wo- en hbo-docenten hun specifieke competenties voor een heterogene instroom aan studenten ter lering en vorming zouden aanbieden.

De wo-studenten zijn overigens al vaker tegen extra studiemogelijkheden voor hbo-studenten geweest. Zij ervaren dat als een degradatie of inflatie van hun eigen studie. Eind jaren tachtig werden de mogelijkheden voor verkorte opleidingen voor hbo-studenten in het wo door de minister gefaciliteerd. De wo-studenten in de faculteitsraden bleken daar doorgaans geen voorstanders van. Ook nu zijn het de wo-studenten die klagen over niveauverlaging van hun opleiding door de toelating van hbo-studenten, zelfs op masterniveau na schakeltrajecten. Maar we horen geen klachten over het feit dat wo-studenten met zwakke bachelorprestaties tot de masters worden toegelaten.

In de discussies over het binaire stelsel wordt vaak gewezen op de eisen die de markt stelt aan hoger opgeleiden. In mijn waarneming geldt dit echter zeker niet voor alle sectoren van de arbeidsmarkt, noch voor alle sectoren in het hoger onderwijs. In personeelsadvertenties voor beleidsfuncties wordt vaak een globaal criterium gehanteerd, zoals 'hbo- of wo-diploma in de sociale wetenschappen'. De discussie over de binariteit lijdt mijns inziens dan ook sterk door het globale en algemene karakter: *de* hbo-er versus *de* wo-er, *de* hbo-opleiding versus *de* wo-opleiding, *het* hbo versus *het* wo. In sectoren zoals bedrijfskunde, sociale wetenschappen en communicatieopleidingen heeft het onderscheid hbo-wo een heel andere betekenis dan in andere sectoren. De mogelijkhe-

den voor studenten om combinaties van beroepsgerichte en wetenschappelijke vakken in hun afstudeerpakket op te nemen, zouden veel meer benut moeten worden als men de eisen van de arbeidsmarkt serieus zou nemen. Het bedrijfsleven speelt wat dat betreft een dubbelspel: enerzijds roepen de organisaties van werkgevers bij herhaling dat men hecht aan de binariteit en aan de andere kant maken werkgevers bij hun selectiebeleid slechts een gradueel verschil tussen hbo-ers en wo-ers.

Ten slotte moeten we ook wijzen op de rol die de Nederlandse overheid speelt. Zij is de hoeder van het stelsel en de macrodoelmatigheid. Waar in het Vlaamse de overheid per decreet samenwerking op gang heeft gebracht zonder de binariteit van de opleidingen op te heffen, is de Nederlandse overheid eerder een conservatieve kracht die geen oog blijkt te hebben voor de nadelen van het binaire stelsel (noch voor de organisatorische binariteit, noch voor de programmatische) en ook geen oor heeft voor degenen die naar nieuwe vormen zoeken. Dat maakt het voor instellingsbesturen een risicovolle onderneming om institutionele samenwerking te starten. De logische eindstap, namelijk een fusie, is nog steeds wettelijk geblokkeerd, waardoor de kans dat men in een vreemd ambigue construct blijft steken, niet onwaarschijnlijk is. Hardlopers zouden wel eens doodlopers kunnen worden. De overheid is uiteindelijk de spelbepaler. Van de VSNU zou echter wel meer pressie verwacht kunnen worden om instellingen die zouden willen fuseren ook die ruimte te geven, zonder dat anderen verplicht worden dit voorbeeld te volgen.

DE NABIJE TOEKOMST: DE BINARITEIT ONDER DRUK?

Er is een aantal ontwikkelingen aan te wijzen die er mijns inziens toe leiden dat de binariteit in de komende tien jaar verder onder druk zal komen te staan. Ik denk dan aan de opkomst van het onderzoek in het hbo, de druk op opleidingsrendementen die noodzaakt tot verbreding en flexibilisering van opleidingen, de behoefte aan een verdere uitbouw van de masteropleidingen en de plannen van enkele wo- en hbo-instellingen om met elkaar te fuseren. Ik geef een korte toelichting.

De opkomst van beroepsgericht onderzoek

De terechte liefde voor de wetenschap bij universiteiten lijkt soms op een monopolistische opvatting over kennisontwikkeling. Er zijn echter meerdere vormen van kennisontwikkeling (Gibbons, Limoges, Nowotny, Schwartzman, Scott & Trow, 1994). Stokes (1997 in Pintrich, 2003) onderscheidt 'pure basic research' (Bohr-kwadrant), 'use-inspired basic research' (Pasteur's kwadrant) en 'pure applied research' (Edison's kwadrant). Wetenschappelijke disciplines verschillen in sterke mate in de wijze waarop kennis ontwikkeld wordt; ook hierin worden universiteiten gekenmerkt door diversiteit (Van Hout, 1996). Beroepsgericht onderzoek levert ook valide en betrouwbare kennis op (Leijnse e.a., 2006). Belangrijk is om geen enkele benadering als zaligmakend te beschouwen, maar minstens even belangrijk is het om deze verschillende vormen van kennisverwerking niet systematisch en structureel van elkaar te scheiden. Toch zien we dat steeds meer gebeuren. Het hbo mag wel praktijk- of beroepsgericht onderzoek doen, maar

geen fundamenteel onderzoek (Adviesraad voor Wetenschap- en Technologiebeleid, 2006). Wie hanteert hierbij het fileermes? Maar vooral ook: wie weet verbindingen te leggen tussen die verschillende vormen van onderzoek, als die zo structureel gescheiden zijn? Men zou in ieder geval willen dat studenten met alle soorten kennisverwerking en met alle soorten kennisclaims in aanraking kunnen komen. Als we serieus spreken over de kenniseconomie, dan is een samenspel van alle soorten kennisontwikkeling relevant; dan horen alle partijen die kennis ontwikkelen op elkaar betrokken te zijn (Van der Sijde, 2006). De ontwikkeling van de onderzoeksfunctie van het hbo is noodzakelijk voor de verdere ontwikkeling van het hbo-onderwijs. Door de beperkte omvang van beschikbare middelen, de vaak beperkte onderzoekservaring van hbo-docenten en het ontbreken van sterke banden met het fundamentele onderzoek loopt het hbo-onderzoek echter grote risico's (Leijnse e.a., 2007).

Studieloopbanen blijvend probleem; noodzaak van bredere en flexibelere opleidingen

Het rendement van de opleidingen in het hoger onderwijs is een bron van voortdurende, niet-aflatende zorg van overheid en instellingen geworden, terwijl de eeuwige student al lang is uitgestorven. Er is ook veel en goed onderzoek naar verricht (De Jong, 2006; Beekhoven, 2002). Al die aandacht voor dit onderwerp heeft tot op heden niet geleid tot veel verbetering. Dat heeft mijns inziens zeker ook te maken met de structuur van het hoger onderwijs. Het onderwijs is aanbodgericht, weinig flexibel en niet afgestemd op de leerbehoeften van de individuele student (Willems, 2006). We bieden opleidingen aan die in het algemeen smal zijn en kokervormig, gebaseerd op een wetenschappelijke discipline of een beperkt beroepsprofiel. Het aantal opleidingen is daarom heel groot. Uitval en omzwaaien wordt mede veroorzaakt door de smalle profielen van de opleidingen (Adriaansens, 2005). Ook de studiekeuze is door de veelheid aan opleidingen een geweldig probleem. Verbreden van de opleidingen zou dus positief kunnen uitwerken op het rendement. Er is al vaak een pleidooi gehouden voor brede opleidingen, juist ook in het kader van de bama, maar dat heeft nog weinig effect gehad. Het invoeren van brede opleidingen op grote schaal zou inhouden dat de gegroeide ordening in specialistische wetenschapsgebieden losgelaten moet worden als basis voor de opleidingen. Het denken in termen van vraagsturing en maatwerk in plaats van aanbodsturing, zowel voor het wo als voor het hbo, zou beter aansluiten bij kenmerken van de samenleving anno 2007 en de kans vergroten op hogere onderwijsrendementen (Willems, 2006). Met de huidige opleidingen zal dat niet lukken. Combinaties van beroepsgerichte en wetenschappelijke componenten in een afstudeerpakket zouden voor een aantal studenten nieuwe perspectieven geven. Wie echt aan de rendementcijfers wil werken, en velen zeggen dat te willen, moet aan de bestaande structuren gaan sleutelen.

WO-MASTERS TWEEJARIG EN MEER BEROEPSGERICHT, DE DOORSTROOMMASTER VERDWIJNT

In Nederland is de bama veel te snel en inadequaat ingevoerd (Van Hout, 2007). In het wo is de vierjarige doctoraalstudie eigenlijk niet verdwenen. De zogenoemde aansluitmaster is het oude vierde jaar, dat nu met het naambordje 'master' is toegerust. Deze

master is dus geen zelfstandige opleiding. Dat veroorzaakt problemen bij de instroom van wo-bachelors die niet de voorafgaande bachelor gevolgd hebben, bij buitenlandse studenten die diverse voortrajecten moeten afronden alvorens te kunnen instromen (tenzij ze een master volgen die specifiek voor hen ontwikkeld is) en voor de hbo-bachelors die zware schakeltrajecten moeten volgen (waarvoor ze geen studiefinanciering krijgen en hoge collegegelden moeten betalen als ze starten na het afronden van hun bachelor). Ook het hbo kent door het mondjesmaat toekennen van masters een gemankeerde bama.

Gezien de Europese context is het invoeren van tweejarige selectieve masters in plaats van eenjarige doorstroommasters een noodzaak die niet lang meer tegengehouden kan worden. Dat impliceert het afschaffen van het recht van de wo-bachelor op een aansluitende master binnen de eigen instelling. Daarmee worden instellingen ontheven van de verplichting een master aan te bieden (die ook weer geaccrediteerd moet worden) als vervolg op iedere bachelor, ongeacht het aantal studenten dat daaraan zal deelnemen. Dat lijkt me een forse bijdrage aan de macro-doelmatigheid.

De tweejarige wo-masters zouden daarmee in twee groepen kunnen worden verdeeld, namelijk de researchmasters die een opstap zijn naar de PhD, en de meer beroepsgerichte masters, die zowel een verdiepende als een toegepaste doelstelling moeten nastreven. Deze laatste groep wo-masters zal men meestal gaan volgen nadat men enkele jaren werkervaring heeft opgedaan. Dit zijn dan ook de masters die voor hbo-bachelors interessant zijn en waarvoor zij zich via een verzuwaard bachelor of via een bijzondere werkervaring (EVC) kunnen kwalificeren. Schakeltrajecten zijn dan overbodig.

De beroepsgerichte masters van het hbo zouden ook alleen toegang moeten geven nadat men enkele jaren werkervaring heeft opgedaan. Daarmee wordt het onderscheid tussen hbo-masters en de beroepsgerichte wo-masters erg betrekkelijk en subtiel, zowel gezien de instroom als de doelstelling. Er ontstaat een palet aan beroepsgerichte masters, variërend niet alleen in niveau en doelstelling, maar ook in duur, studielast en kosten. Bekostiging door de overheid (zowel van de instelling als van de student) lijkt voor de beroepsgerichte masters overbodig.

De researchmasters worden daarentegen de echte vertolkers van het ideaal van Von Humboldt: het is een combinatie van onderwijs, vorming en onderzoek doen, waarbij onderzoekers en studenten intensief samenwerken. Deze selectieve tweejarige master sluit wel direct aan op de wo-bachelor en zou gezien zijn aard wel voor bekostiging en studiefinanciering in aanmerking moeten blijven komen.

BINARITEIT IS EEN REM OP DE ONTWIKKELING VAN HET HOGER ONDERWIJS

Bij de meeste hier beschreven punten vormt de binariteit een complicerende en meestal remmende factor. Met het binaire karakter zal het Nederlandse hoger onderwijs een vreemde eend blijven in de 'Europese Hoger Onderwijs Ruimte'. Maar het binaire karakter

ter komt steeds meer onder druk te staan. Studenten kunnen niet meer simpel in twee groepen verdeeld worden, daarvoor zijn de verschillen tussen studenten te groot. De verschillen tussen de opleidingen *binnen* het wo en *binnen* het hbo zijn vaak groter dan de verschillen *tussen* dezelfde typen opleidingen van beide subsystemen. De grote verschillen tussen hbo- en wo-docenten zullen minder scherp worden als docenten in het wo door de Basis Kwalificatie Onderwijs ook carrière kunnen maken met onderwijstaken, en hbo-docenten meer ruimte voor onderzoek krijgen (lectoren en kenniskringen). Hbo-instellingen gaan steeds meer op een soort universiteit lijken, zeker als de onderzoeksfunctie tot ontwikkeling komt: Noorda pleitte vorig jaar bij zijn aantreden als voorzitter van de VSNU al voor een differentiatie in soorten instellingen naar analogie van de Carnegie-classificatie. Blijft staan dat de onderwijsprogramma's nog steeds een binair karakter hebben. De noodzakelijke individualisering en flexibilisering van het onderwijs worden echter geremd als deze alleen binnen de beide deelsystemen van het hoger onderwijs kunnen plaatsvinden (Kessels & Ehlen, 2006).

De overheid moet fusie van hbo- en wo-instellingen toelaten

De binariteit van de organisaties (het onderscheid tussen universiteiten en hbo-instellingen) is een barrière voor de loopbanen van studenten, voor rechtspositieaspecten van medewerkers, voor het ontwikkelen van een evenwichtig beleid ten aanzien van het onderwijsaanbod en de afstemming van onderzoek (Van Hout, 2004). Een brede instelling van hoger onderwijs waarin zowel beroepsgerichte als wetenschappelijke trajecten worden aangeboden (en uiteraard combinaties daarvan), zou een alternatief voor het bestaande hoger onderwijs kunnen zijn. Fusies van instellingen zouden dus niet alleen iets van managers en bestuurders moeten zijn. Het zou een serieuze poging moeten zijn om voor studenten passende leercontexten en -trajecten op bachelor- en masterniveau te ontwikkelen en aan te bieden, de studieloopbaanbegeleiding goed ter hand te nemen, adequate faciliteiten en infrastructuur beschikbaar te hebben en diverse vormen van kennisontwikkeling in samenhang te exploreren (Van Hout, 2002; Schrijvers & 't Hooft, 2006). De overheid zou ten minste de formeel wettelijke barrières daarvoor moeten wegnemen, zodat instellingen zelf kunnen beslissen of zij van die mogelijkheid gebruik kunnen maken. De overheid zou er nog beter aan doen om het ontstaan van dit soort instellingen en dit onderwijsaanbod te stimuleren.

REFERENTIES

- Adriaansens, H.P.M. (2005). Selectie als second best. *TH&MA: Tijdschrift voor Hoger Onderwijs & Management*, 12, 5, 24-28.
- Adviesraad voor het Wetenschaps- en Technologiebeleid. Briefadvies inzake titulatuur en onderzoek in het hbo. Den Haag, 8 maart 2006.
- Beekhoven, S. (2002). *A fair chance of succeeding: Study careers in Dutch higher education* (Academisch proefschrift UvA). Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut.
- Doorn, V.E.W.M. van & Noordam, P.G. (2007). Shared service centers: de governance bepaalt het succes! *TH&MA: Tijdschrift voor Hoger onderwijs & Management*, 14, 2, 33-37.

- Gibbons, M., Limoges, C., Nowotny, H., Schwartzman, S., Scott, P. & Trow, M. (1994). *The new production of knowledge: The dynamics of science and research in contemporary societies*. Londen: Sage.
- Hout, H. van (2007). De Bachelor-Masterstructuur op de schop: Recht doen aan de veranderde functie van het hoger onderwijs (afscheidscollège). Universiteit van Amsterdam.
- Hout, H. van (2005). Doorstromen met een hbo-bachelor naar een wo-master met het indalende schakelprogramma. *TH&MA: Tijdschrift voor Hoger onderwijs & Management*, 12, 1, 14-16.
- Hout, H. van (2004). Binariteit in Nederland: Rijp voor de sloop of voor een facelift. In: Adema, D. (red.), *Keerpunten of continuïteit: tien jaar TH&MA* (p. 75-86). Den Haag: Reed Business Information.
- Hout, H. van (2002). Fusies en samenwerking: een nieuw speeltje voor bestuurders of juist een kans voor docenten. In: Bevers, J.A.A.M. & Hulshof, M.J.F. (red.), *Willems en wetens: liber amicorum voor Jos Willems* (p. 19-30). Nijmegen: IOWO.
- Hout, J.F.M.J. van (1996). *Verschillen tussen wetenschapsgebieden: een structureel kenmerk van de universiteit* (Oratie). Den Haag: VUGA.
- Hout, H. van & Smits, R. (1999). Samenwerking tussen wo en HBO versterkt diversiteit. *TH&MA: Tijdschrift voor Hoger onderwijs & Management*, 6, 1, 36-42.
- Jong, U. de (2006). Studieloopbanen. In: Hout, H. van, ten Dam, G., Mirande, M., Terlouw, C. & Willems, J., *Vernieuwing in het hoger onderwijs: onderwijskundig handboek* (pp. 63-78). Assen: Van Gorcum.
- Kessels, C. & Ehlen, C. (2006). Flexibilisering in het hoger onderwijs. In: Hout, H. van, ten Dam, G., Mirande, M., Terlouw, C. & Willems, J., *Vernieuwing in het hoger onderwijs: onderwijskundig handboek* (p. 36-47). Assen: Van Gorcum.
- Leijnse, F., Hulst, J. & Vroomans, L. (2006). Passie en precisie: over de veranderende functie van de hogescholen. *TH&MA: Tijdschrift voor Hoger onderwijs en Management*, 13 5, 4-10.
- Leijnse, F., Hulst, J. & Vroomans, L. (2007). De veranderagenda: de organisatie van het onderzoek in de hogescholen. *TH&MA: Tijdschrift voor Hoger onderwijs en Management*, 14, 1, 47-54.
- Pintrich, P.R. (2003). A Motivational Science Perspective on the Role of Student Motivation in Learning and Teaching Contexts. *Journal of Educational Psychology*, 95 (4), 667-686.
- Schrijvers, L. (2005). Samenwerking tussen HBO en wo: in Nederland een trend of een hype? *TH&MA: Tijdschrift voor Hoger onderwijs en Management*, 12, 5, 54-59.
- Schrijvers, L. (2003). HBO-Rechten in Amsterdam een feit: Het resultaat van samenwerking tussen de HvA en de UvA. *TH&MA: Tijdschrift voor Hoger onderwijs en Management*, 10 (4), 50-56.
- Schrijvers, L. & 't Hooft, T. (2006). Samenwerking tussen instellingen van HBO en wo als motor voor een kennisonderneming. In: van Hout, H., ten Dam, G., Mirande, M., Terlouw, C. & Willems, J., *Vernieuwing in het hoger onderwijs: onderwijskundig handboek* (p. 313-326). Assen: Van Gorcum.
- Sijde, P. van der (2006). Kenniscirculatie en onderwijs: kennisontwikkeling in interactie met het bedrijfsleven. In: Hout, H. van, Dam, G. ten, Mirande, M., Terlouw, C. & Willems, J., *Vernieuwing in het hoger onderwijs: onderwijskundig handboek* (p. 297-312). Assen: Van Gorcum.

- Stokes, D. (1997). *Pasteur's quadrant: Basic science and technological innovation*. Washington, DC: Brookings Institution Press.
- Tillo, G. van (2005). *Dit volk siert zich met een toga: achtergronden van het academisch onbehagen*. Amsterdam/Budel: Edmund Husserl-Stichting/Damon.
- Veldhuis, J. (1999). De hoeksteen van het Nederlandse onderwijsstelsel. Het binaire stelsel in het hoger onderwijs. *TH&MA: Tijdschrift voor Hoger onderwijs en Management*, 6, 1, 23-27.
- Wieringen, A.M.L. van (1975). *De identiteit van het hoger beroepsonderwijs: een onderzoek naar de plaats en de taak van het hoger beroepsonderwijs in het Nederlandse schoolwezen* (Academisch proefschrift UvA). Naarden.
- Willems, J. (2006). Ontwikkelingen in en rond het hoger onderwijs. In: Hout, H. van, Dam, G. ten, Mirande, M., Terlouw, C. & Willems, J., *Vernieuwing in het hoger onderwijs: onderwijskundig handboek* (p. 11-19). Assen: Van Gorcum.